

IBDIS

We know
BOOKS

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GREENSPAN, STANLEY I.

Fantasticul potențial al copiilor. Dezvoltă cele 10 calități esențiale
ale unui copil sănătos din punct de vedere emoțional, fizic și
intelectual / Stanley I. Greenspan; trad.din lb. engleză: Iustina
Cojocaru. – Ed. a 2-a – București: Herald, 2024

ISBN 978-630-336-013-3

I. Cojocaru, Iustina (trad.)

159.9

Cartea de față a beneficiat de o primă ediție publicată cu titlul *Copii
grozavi. Zece calități esențiale pentru o viață fericită*. Această nouă
ediție revizuită a cărții poartă titlul *Fantasticul potențial al copiilor*.
Dezvoltă cele 10 calități esențiale ale unui copil sănătos din punct de
vedere emoțional, fizic și intelectual.

Stanley I. Greenspan, M.D.

GREAT KIDS

*Helping Your Baby and Child Develop the Ten Essential Qualities
for a Happy, Healthy Life*

Copyright © 2007 by Stanley I. Greenspan, M.D.

First published in the United States by Da Capo Press
a member of the Perseus Books Group

STANLEY I. GREENSPAN, M.D.

FANTASTICUL POTENȚIAL AL COPIILOR

Dezvoltă cele 10 calități esențiale
ale unui copil sănătos din punct de vedere
emoțional, fizic și intelectual

Traducere din limba engleză:
IUSTINA COJOCARU

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

PREFAȚĂ de Bernardn Levy	7
Mulțumiri	12
INTRODUCERE	
Să creștem copii grozavi	13
CAPITOLUL 1	20
ANGAJAMENTUL	
Relaționarea cu ceilalți	
CAPITOLUL 2	45
EMPATIA	
Calitatea de a-ți păsa de celălalt	
CAPITOLUL 3	80
CURIOZITATEA	
O minte iscoditoare	
CAPITOLUL 4	101
COMUNICAREA	
Forța transformatoare a limbajului	

CAPITOLUL 5	137
REGISTRUL EMOȚIONAL	
Efuziune emoțională și echilibru	
CAPITOLUL 6	159
ADEVĂRATA STIMĂ DE SINE	
Importanța conștiinței de sine	
CAPITOLUL 7	188
DISCIPLINA INTERIOARĂ	
Perseverența și autocontrolul	
CAPITOLUL 8	217
CREATIVITATE ȘI VIZIUNE	
O viață internă bogată	
CAPITOLUL 9	242
GÂNDIREA LOGICĂ	
Cum înțelegem lumea	
CAPITOLUL 10	265
INTEGRITATEA MORALĂ	
O chestiune de curaj	
Bibliografie	292
Despre autor	293
Index	295

CAPITOLUL 1

ANGAJAMENTUL

Relaționarea cu ceilalți

De curând, am făcut o vizită la spital unei proaspete mămică, o prietenă de familie. Când am intrat în salonul ei din spital, ea își ținea bebelușul în culcușul format de scobitura brațului îndoit, iar cu mâna liberă împacheta lucrurile personale ce urmau să intre într-o mică geantă de voiaj pentru drumul înapoi acasă. Bebelușul era treaz și atent, căutând în jur după senzația de siguranță pe care i-o oferea brațul mamei sale, zâmbindu-i acesteia și bucurându-se să simtă căldura ei. În timp ce prietena mea continua să împacheteze lucrurile, ea îi murmură câteva note melodioase fetiței ei nou-venite pe lume. Această legătură, ce dura numai de câteva ore, începuse promițător. Mama era relaxată și se bucura de contactul cu fetița ei; bebelușul era înconjurat de căldură, siguranță, cuibărit în culcușul brațelor iubitoare. O relație era pe punctul să înceapă.

Lecțiile de angajare într-o relație încep cu strângerea legăturilor dintre bebeluș și părinții lui. Pe măsură ce această fetiță va crește, ea își va consolida legături puternice cu toți membrii familiei ei apropiate, învățând să aibă încredere, să comunice, să muncească și să se joace

împreună. Prin relațiile ei cu ceilalți, ea va învăța ce înseamnă enervarea și mânia, dezamăgirea și tristețea. Pe măsură ce va crește, ea se va îndepărta de proximitatea cercului familiei sale, intrând într-o lume a celor de o seamă cu ea și, mai târziu, a unor grupuri mai mari de oameni. Învățarea modului în care să se angajeze în relații interumane și să simtă plăcerea din interacțiunea cu alți oameni – începând de la prietenii din școala elementară până la amicii din liceu și profesori, băieții cu care iese, un soț și apoi proprii ei copii – începe chiar din momentul în care ea privește pentru prima oară în ochii mamei ei și îi face plăcere să fie în apropierea mamei.

Abilitatea de a se angaja într-o relație cu o altă persoană este aptitudinea de bază pentru dezvoltarea unui copil grozav. De aici se dezvoltă capacitatea lui de a forma relații de încredere. Prin relațiile în care se angajează, copilul învață să își construiască nu doar un simț al sinelui, dar totodată un simț al realității lumii în care el trăiește.

De-a lungul vieții sale, un copil trebuie să fie capabil să „citească” și să relaționeze cu o diversitate de persoane. Pe măsură ce crește, această abilitate de a se conecta la lumea din jur îi va permite să își facă prieteni și să pună bazele unei diversități de relații cu cele mai importante persoane care îi sunt dragi, cunoștințe întâmplătoare și colegi sau clienți. În momentele de stres, el se va întoarce la cei care îi sunt aproape pentru a-l ajuta să se simtă mai bine și să găsească soluții la probleme. Prin conectarea cu ceilalți, copiii și adulții își împărtășesc plăcerile, bucuriile, momentele de mânie și de amărăciune pe care le traversează în viața lor.

Cum începe angajarea într-o relație

După cum putem vedea din scena la care am fost martor la spital, conexiunea începe imediat. Capacitatea de a iniția conexiunea interumană se dezvoltă la fel de rapid. Când va împlini vârsta de patru luni, bebelușul prietenei mele își va „curta” propria mamă întâmpinând-o cu zâmbete cuceritoare – și primind în schimb zâmbete. Plăcerea resimțită din această reciprocitate îi consolidează încrederea în relații și sentimentul propriei abilități de a se conecta la ceilalți din jurul său. Când va împlini opt luni, fetița va flirta cu persoanele care au grijă de ea și chiar cu străini; ea se va juca în mod activ de-a cucu-bau, râzând cu poftă și stabilind contacte.

Relaționarea prin exprimarea bucuriei

În primele luni de viață, bebelușii învață să traducă universul propriilor senzații în emoții. Ei încep să înțeleagă că există o lume în afara ființei lor, reprezentată la început de chipul lui tati, zâmbetul lui mami, atingerea plăcută a păturicii moi, zgomotul brusc al ușii care se trânteste sau o voce care răsună tare. Recunoașterea acestor tipare și învățarea diferenței dintre „mine” și „în afara mea” este un pas esențial pe care copilul mic îl face pentru a se conecta la realitatea din afara ființei lui.

La început, această realitate este percepută printr-un conglomerat continuu de senzații: temperatură, atingere, gust, auz, miros și imaginea chipurilor familiare. Fetița pe care am văzut-o la spital se folosea deja de toate sim-

țurile ei, iar acele simțuri erau concentrate pe prezența mamei ei – dar și a tatălui ei, în același timp, când el o ținea pe fetiță în brațele sale. Când părinții își strâng în brațe bebelușul, îi fredonează încet un cântecel, îl hrănesc și îmbăiază, îl cuprind în culcușul brațelor, liniștindu-l; angajarea lor în relația cu puiul lor îi produce acestuia o plăcere intensă. Această interacțiune îi oferă bebelușului prima sa experiență emoțională. Prin trăirea acestor sentimente, el va învăța rapid lecțiile esențiale despre lumea din exterior și despre felul cum funcționează ființele umane în ea.

D. W. Winnicott, marele psihanalist britanic, oferă o explicație sugestivă într-un mod încântător când descrie acest angajament timpuriu într-o relație interumană:

Există acel zâmbet cu care i se răspunde, care înseamnă puțin sau nimic, dar mai există și acel zâmbet care, până la urmă, lasă să se înțeleagă că bebelușul simte cum e să iubești și simte iubire în clipa aceea pentru mama lui. Mai târziu, bebelușul o împoașcă la baie cu stropi de apă, o trage de păr sau o mușcă ușor de lobul urechii sau se întinde cu mânuțele să îi dea o îmbrățișare și tot felul de astfel de gesturi... Pe baza acestora, bebelușul este capabil să treacă la o nouă etapă de dezvoltare și integrare.

Este simplu să iei drept firească această abilitate umană de a te conecta la ce este în jur. La urma urmelor, fiecare dintre noi are părinți, mulți dintre noi avem frați și cu toții trăim într-o lume populată de alte ființe umane. Însă această abilitate de a stabili legături cu ceilalți diferă foarte mult de la un individ la altul. Unii copii simt nevoia

să se furișeze de lângă cei cu care se jucau pentru a se juca singuri în camera lor atunci când s-au supărat. Alții își găsesc refugiul în jocuri video, în fața calculatorului sau a televizorului – în principal, activități care implică izolarea. Alții încearcă să stabilească conexiunea încâierându-se, afișând un comportament provocator sau iritându-i pe cei din jur pentru a le atrage atenția.

Părinții trăiesc cu o intensă bucurie acea perioadă din viața bebelușului lor când acesta începe să răspundă la jocurile interactive inițiate de ei, gângurind de plăcere și izbucnind în râsete vesele. Mami și-ar putea pune pe cap o jucărie zornăitoare pentru a-l face pe copil să râdă și apoi să repete jocul. Acest schimb amuzant întărește felul în care bebelușul înțelege că mami este o persoană separată de ființa lui. Totodată, de aici bebelușul mai învață că răspunzând la jocurile pline de giumbușlucuri cu hohote de râs și zâmbete, el poate să mențină conexiunea în funcțiune.

Relaționarea în plină acțiune: rezolvarea de probleme

Când abia învață să meargă în picioare, o fetiță ar putea să își conducă părintele pe care îl ține de mână în camera ei de joacă; după aceea, prin tot felul de gesturi pe care le schimbă cu părintele care interpretează rolul de partener de joacă, copilul este capabil să comunice faptul că își dorește o anumită jucărie. „Nu, eu vreau mașinuța roșie, nu iepurașul albastru”, ar putea el să spună, deși încă nu folosește cuvinte. Aceste „conversații” susținute doar de sunete și gesturi, care au loc între bebeluși și părinți

sau alte persoane apropiate care au grijă de ei servesc pentru a cimenta legăturile dintre ei.

La un picnic prilejuit de Ziua Mamei, doi copii mici care abia învățau să meargă în picioare și care se vedeau destul de des se jucau cu un cărucior de jucărie roșu. Meg se așezase în cărucior, iar Will se căznea să tragă după el căruciorul. În curte erau împrăștiate o mulțime de jucării – un camion mare din plastic de depozitare a gunoierului, o piscină pentru bălăceala copiilor pe jumătate dezumflată și o grămadă de cercuri de hula hoop care îi aparțineau surorii lui Meg, în vârstă de patru ani și jumătate. Numărându-mă printre adulții care stăteau așezați în cerc în jurul unei mese și se bucurau de ziua aceea de primăvară și de compania celor din jur, îi priveam pe copii cum se implicau cu seriozitate în noul lor proiect important: să pună în mișcare căruciorul roșu.

Will își punea toată forța în slujba intenției sale de a trage după el căruciorul. În timp ce el mormăia printre dinți și se opintea, căruciorul înainta anevoie drept în direcția grămezii de cercuri de hula hoop, unde se și blocă din nou. Din locul unde era cocoțată în cărucior, Meg gesticula teatral arătând în direcția cercurilor: „Dați la o parte din drum lucrurile alea afurisite!”, părea să spună. Will înțelese pe loc mesajul. Se aplecă și culese de pe jos cu meticulozitate fiecare cerc și îl așeză într-o parte. Meg se dădu jos din căruț și îl ajută. Când drumul era acum curățat și după o scurtă și incipientă îmbrânceanță pentru că nu se puneau de acord cine era la rând să stea în cărucior și cine să îl tragă (Meg ieși învingătoare), amândoi o luară de la capăt. De data aceasta, căruciorul se îndrepta într-un ritm potolit înainte în timp ce băiețelul îl împin-

gea. El izbucni într-un râs triumfător și alergă spre mama lui pentru a-și primi răsplata sub forma unei îmbrățișări rapide. Odată ce problema lor fusese rezolvată, cei doi copii trecură la negocieri, stabilind prin gesturi al cui era acum rândul, iar Meg îl trase pe băiețel cu căruțul o bucată de vreme. Dar își pierdură repede interesul pentru cărucior și în schimb își îndreptară atenția spre fascinantă îndeletnicire de a-și privi fratele și sora mai mare cum foloseau furtunul din grădină pentru a umple piscina gonflabilă.

Această mică scenă demonstrează un lucru esențial în ceea ce privește aptitudinea în plină dezvoltare a unui copil de a interacționa cu o altă persoană – de data aceasta cineva de seama lui. La vârsta de zece luni, lui Will și Meg le făcea plăcere să exploreze împreună posibilitățile jucăriilor, dar ei nu interacționau prea mult. La optsprezece luni, ei erau mai interesați unul de celălalt, îmbrățișându-se unul pe celălalt sau atingându-se ușor cu palma când se întâlneau, ciufulindu-și unul altuia părul și trecând în revistă fiecare ce jucărie era preferata zilei pentru celălalt. Acum, la doi ani și jumătate, ei își asumă cu seriozitate rolurile din piesa pe care o joacă (eu stau jos, tu tragi) și pun umărul laolaltă să degajeze drumul din calea căruciorul care trebuie să înainteze.

Când vă priviți copilul cum se angajează în joc alături de alți copii, este posibil să observați această aptitudine de rezolvare a unei probleme sociale în plină acțiune. Copiii chicotesc împreună, fac cu schimbul și în mod evident își exprimă afecțiunea unul față de celălalt – și de multe ori preferința pentru un anumit coechipier de joacă în

defavoarea altuia. Puteți observa o formă incipientă de sistem clar de comunicare – chiar înainte ca ei să își vorbească unul altuia folosind propoziții. Pe măsură ce copiii cresc, jocul lor va evolua, transformându-se în jocuri de imaginație comune, care implică, de asemenea, folosirea cuvintelor.

În scena de la picnic pe care am descris-o, adulții nu se amestecau în proiectul lui Will și al lui Meg. Aceștia erau prin preajmă în cazul în care era nevoie de ei (așa cum s-a întâmplat ceva mai târziu, când Meg a căzut și și-a julit genunchiul). Ei se aflau acolo pentru a media situația în cazul în care îmbrâncelile ușoare ar fi escaladat ajungându-se la înghionteli mânioase. Dar cât timp copiii se jucau și se amuzau, acești părinți inteligenți stăteau deoparte. Dacă, pe de altă parte, Meg și Will s-ar fi angajat într-un joc paralel, unul dintre părinții lor i-ar fi putut încuraja să o facă în echipă, jucându-se împreună un joc simplu. Tati s-ar fi putut ascunde și i-ar fi încurajat pe copii să îl găsească, de exemplu.

Când asistăm la acest gen de relaționare timpurie între copiii mici care sunt prieteni, putem să vedem că interacționând unul cu celălalt copiii învață totodată să își gestioneze un evantai de sentimente – dezamăgirea, provocată de faptul că nu a reușit să pună în mișcare căruciorul, gelozia, declanșată de schimbarea rolurilor între cel care stă și cel care trage, sentimentul învingătorului, când o provocare este depășită. Toate aceste sentimente fac parte dintr-o relație și vor continua să apară pe tot parcursul vieții. Pe măsură ce copiii învață să tolereze astfel de sentimente și să echilibreze asertivitatea și cooperarea, relațiile lor devin mai ample și mai stabile,

mai greu să fie perturbate de un conflict sau o enervare.

Relaționarea prin jocul imaginativ

În perioada preșcolară a copilăriei, jocul imaginativ reprezintă o parte substanțială a relaționării. Zachary și Annie nu merg la aceeași școală, dar ei se joacă deseori împreună în cartierul unde locuiesc. Sunt buni prieteni și se vede de la o poștă că le face plăcere să își petreacă timpul împreună. De multe ori, părinților lor li se întâmplă să îi audă cum inventează povești în care eroi sunt tigrii și leii umpluți cu vată ai lui Annie. De multe ori, ei pun în scenă un „dineu”. (Părinții lui Annie obișnuiesc în mod frecvent să găzduiască petreceri la ei acasă). Fiecare dintre cei doi copii imită vocile animalelor pretinse a fi implicate în scenă, în timp ce savurează o supă imaginară și se înfruptă din prăjiturele imaginare. După ceva vreme, de obicei la insistențele lui Zachary, animalele de pluș se întorc la starea lor normală de animale sălbatice, iar copiii își imaginează că sunt în junglă. Jocul este însoțit de răgete și strigăte gata să-ți ridice părul măciucă de frică.

Jocul imaginativ al lui Annie și Zachary, generator de o intensă satisfacție pentru amândoi, nu este unul lipsit de conflicte. Puțin mai asertiv decât prietena lui, Zachary întrece măsura uneori cu intempestivitatea fizică, iar Annie părăsește atunci jocul. Cu toate acestea, ei fac progrese importante în dezvoltarea relației lor. Jocul lor a devenit mai complex și implică acum un vocabular și câteva idei. Ei învață să aștepte să le vină rândul, să își exprime preferințele și să și le explice. Prietenia lor se caracterizează prin căldura și apropierea ce prefigurează prietenia strânsă pe care o vor avea cu cei de seama lor

când vor crește mai mari. Interacționând în pereche, fac eforturi comune pentru a învăța mai mult despre felul în care pot stabili legături cu ceilalți. Curând, ei vor pași pe porțile școlii, unde în cadrul perechilor, triourilor și grupurilor operează tipare mai complexe. Se descurcă bine pe drumul către dobândirea abilităților de a negocia cu lumea din jurul lor.

Pe măsură ce relațiile unui copil traversează aceste etape de dezvoltare, este important să ne amintim că nu toți copiii trec prin ele în același ritm. Fiecare etapă se manifestă în felul ei propriu și fiecare etapă oferă o altă oportunitate de a interpreta etapele anterioare, inclusiv oportunitățile de a stabili conexiuni care au fost ratate, fie cu părinții, fie cu îngrijitorii, fie cu alți copii.

Relaționarea în triumphiuri

Pentru a-și sărbători în același timp zilele de naștere, mama și tatăl lui Nathan, un preșcolar, au plecat de acasă într-un weekend prelungit, lăsându-l pe fiul lor cu bunica. El s-a distrat de minune, bălăcindu-se în piscină, mergând să viziteze grădina zoologică și dând o mână de ajutor în grădină. Rareori s-a întâmplat să întrebe unde erau mami și tati. Știa că erau plecați într-o călătorie și că urmau să se întoarcă peste trei zile.

Când a sosit clipa cea mare a revederii, Nathan s-a năpustit la ușă pentru a-și întâmpina părinții: „Tati, tati, te iubesc!”, striga el, sărind în brațele tatălui său. Nu i-a adresat o vorbă lui mami, deși i-a dăruit o îmbrățișare fugară. Mami, deja obosită în urma zborului de întoarcere cu avionul, a izbucnit în lacrimi. Se poate ca Nathan să fi

vrut în mod intenționat să își rănească un pic mama pentru că plecase și îl părăsise, dar el se îndreptă rapid spre ea ca să o împace într-un fel.

Acest băiețel e pe cale să descopere câtă putere deține el în triunghiul format de membrii familiei sale, învățând că poate să aibă o influență asupra relației complexe „dăruiește-și-primește” care există între trei persoane. Desigur, Nathan o iubește la fel de mult și pe mami, iar ea știe acest lucru. Însă amândoi descoperă faptul că până și un puști de patru ani dispune de puterea de a răni sentimentele cuiva.

La orele pe care le frecventează la preșcolari, Nathan învață totodată care sunt efectele comportamentului său. De obicei, el învață cum să între pe nesimțite în jocul pe care alți doi copii l-au început, probabil oferindu-le de bună voie o jucărie sau pur și simplu așezându-se lângă ei până când ajunge să fie integrat în proiectul de joc de la groapa cu nisip sau în cursa cu mașinuțe. Dar uneori, el se îmbrânțește în ei și se trânteste peste jucăriile înșirate în jur; când se comportă în acest fel, ceilalți băieți îi întorc spatele. În entuziasmul și frenezia lui de a intra în joc, el ratează semnalele de avertizare care anunță că abordarea lui nu funcționează. Când educatoarea lui Nathan observă că o parte dintre ceilalți copii îl exclud, încearcă să îl ajute, pentru a-și schimba singur abordarea zgomotoasă și agresivă. Acasă, părinții lui au început să îi invite la ei pe doi dintre copiii din vecini pentru a se juca în grup, în ideea de a-l ajuta pe fiul lor să învețe cum să relaționeze atunci când mai mult de doi oameni interacționează în grup.

Prin dobândirea aptitudinii de a cântări reacțiile ceilalți față de el și astfel să își modifice comportamentul

în mod corespunzător (sau nu, dacă el are chef să facă scandal), Nathan lucrează la cizelarea aptitudinilor sociale de care va avea nevoie pentru tot restul vieții sale. Cât de bine învață să interpreteze și să respecte regulile, sau să le încalce când acest lucru satisface propriile lui dorințe, îi va influența relațiile lui timp de ani de zile de aici înainte.

Relaționarea în grupuri cu cei de-o seamă

Odată ajuns în clasa a treia sau a patra primară, relațiile cu cei de-o seamă cu el au devenit din ce în ce mai provocatoare pentru copil. Politica la locul de joacă este la ordinea zilei. Acesta este locul în care relațiile multiple ale copilului înfloresc cu adevărat și unde el devine o ființă socială. La această vârstă, planificarea și strângerea copiilor în grupuri ocupă un volum uriaș din timpul și gândirea lor. De asemenea, un interes special îl acordă fiecare locului pe care îl ocupă în ierarhia din cadrul grupului, aceasta modificându-se de la o zi la alta, posibil chiar de la o clipă la alta.

Întrebați un copil care este la curent cu politica ce guvernează locul de joacă cine a fost inclus sau cine a fost exclus, cine e în topul preferințelor sau cine a pierdut catastrofal simpatia celorlalți și el va ști exact cum stau treburile. Copiii își vor plasa într-un top ierarhizat prietenii hotărând cine este primul cel mai bun, al doilea cel mai bun și așa mai departe – iar aceste ierarhizări continuă să se modifice. Să ții la curent statutul ocupat de fiecare este o treabă care îți ocupă tot timpul, nu-i de glumă.

Urmăriți ce se întâmplă pe terenul de joacă din orice școală elementară și veți vedea grupuri în plină acțiune.

Adunate ciorchine în cercuri, grupuri-grupulețe de fete stau cu spatele întors la restul copiilor. Șușotesc între ele, râd cu poftă, își fac planuri. Iar cineva, în mod inevitabil, este lăsat pe dinafară.

Alexa, o fetiță timidă și sensibilă, se teme când vine iar recreația fiindcă știe că cea mai mare parte a fetelor se vor aduna laolaltă și o vor lăsa de izbeliște. Aparenta incapacitate a Alexei de a stabili conexiuni cu copiii de vârsta ei atunci când se află la joacă nu înseamnă totuși că ea este inadaptată social în orice fel de situații. Copiii, la fel ca și adulții, demonstrează că stăpânesc un registru larg de stiluri de a relaționa. Alexa este plină de calități și sensibilă într-o relație unu-la-unu cu un alt copil sau chiar în grupuri de câte trei prietene. Dar ea se retrage discret din adunările mai mari. Cine nu a întâlnit în viața lui pe adultul care se simte copleșit să facă față unor adunări mari de oameni și evită petrecerea festivă de la birou, întâlnirile cu părinții copiilor de la ciclul primar de școală și alte evenimente care adună grupuri mari laolaltă?

Blindată cu o prietenă bună, Katie, Alexa se poate aventura plină de încredere pe terenul de joacă și acum găsește ce să facă în timpul recreației. Treptat, ea și Katie ar putea chiar să se integreze în grupuri mai mari, mai neomogene, care le sunt unora dintre copii atât de ușor de gestionat. Bucurându-se de sprijin și înțelegere din partea părinților și a învățătoarei, Alexa poate să înceapă să priceapă că este puțin cam timidă. Începe să învețe că poate să aibă încredere în prietena ei apropiată, să o țină de mână, iar ea să o îmbărbăteze când se simte nesigură. Să înțelegi care este propriul tău stil de a interacționa

este un pas important pe care îl facem pentru a naviga printre grupurile ce nu pot fi evitate la școală, la activitatea de la ore și la joacă, fie că este vorba de un dans în gimnaziu sau un grătar în aer liber la petrecerea de începere a cursurilor, în fața a peste o sută de familii.

Pe parcursul anilor de școală elementară, copiii se mișcă într-un univers social mai complex. Ei învață să interpreteze pozițiile celorlalți și să își gestioneze propriile lor poziții în cadrul grupului. Ei încep să vadă relațiile într-o diversitate de griuri și nu doar în alb-și-negru. De exemplu, Gillian tocmai s-a întors acasă de la școală și a anunțat-o pe mama ei că Heather nu mai era a doua cea mai bună prietenă a ei.

– Ce s-a întâmplat?, o întrebă mama ei. Credeam că voi două sunteți practic de nedespărțit.

– A stat la masa de prânz cu fetele răutăcioase, îi răspunse Gillian. Și nu mai era loc și pentru mine. Îi place de ele mai mult decât îi place de mine. Dar puțin îmi pasă fiindcă Alice mă place mai mult pe mine decât pe Heather. A stat cu mine chiar dacă fetele răutăcioase au rugat-o să vină să se așeze la masa lor.

Melodrama care se desfășoară în sala de mese și pe terenul de joacă de la școală este atât de solicitantă pentru copii, încât este remarcabil că mai pot să ducă la bun sfârșit o treabă odată începută. În timp ce urmăresc cum copiii lor strunesc valurile de conflict create de răzmerița socială din școala generală, părinții pot simți că sunt provocați. Este util să nu uităm că aceste negocieri, oricât de neînsemnate sau dureroase ar putea să pară, îi ajută pe copii să înțeleagă cine sunt. Cei mai mulți copii de școală

primară se vor supune presiunilor grupului pentru o vreme, înainte să capete încredere și maturitate pentru a-și lua viața în propriile mâini în timp ce pătrund pe teritoriul adolescenței, mai orientată spre interior.

Negocierea în interiorul grupului și între grupuri face posibil să iasă la iveală noi aptitudini sociale. Odată ce învață să suporte tachinarea și marginalizarea și descoperă modalități prin care să le facă față, copiii găsesc moduri prin care să coabiteze în mod eficient și fericit cu ceilalți.

Relațiile unui adolescent

O sarcină majoră pentru un adolescent este capacitatea de a forma relații apropiate cu ceilalți. Adolescenții caută prietenii mai apropiate față de cele pe care le-au avut înainte; aceste relații au o nuanță mai reflexivă și autorevelatoare în comparație cu legăturile de prietenie avute în școala generală. Când adolescenții relaționează cu cei de seama lor, ei se bazează pe experiențele timpurii din cadrul familiei, pline de intimitate și angajament. Aceste relații de prietenie pot fi intense și epuizante. Este posibil de multe ori ca un adolescent să le spună părinților lui că numai prietenii „mă înțeleg cu adevărat!”. Cu toate că pentru părinți poate să fie dureros când copiii lor se îndepărtează de ei pentru a consolida legături strânse cu prieteni din afara grupului familiei, acesta este un pas important înainte pe care adolescenții îl fac, deoarece ei devin din ce în ce mai conștienți de faptul că în viitor ei vor fi nevoiți să se descurce singuri pentru a supraviețui. Totuși, o relație intensă, de apropiere unu-la-unu este greu de păstrat, iar relațiile apropiate ale adolescenților cunosc sușuri și coborâșuri în această

perioadă.

Pe măsură ce copiii de școală generală înaintează spre vârsta adolescenței, ei trebuie să învețe să își echilibreze universul interior cu solicitările venite din partea școlii, familiei și comunității, cu care se confruntă în fiecare zi. Această lume exterioară începe să se extindă rapid și odată cu această expansiune apar și provocările legate de explorarea sexualității și luarea deciziilor cu privire la felurile riscante de a se comporta, cum ar fi să încerce consumul de droguri sau alcool. Ei se mișcă într-o lume în care trebuie să ia o multitudine de decizii bazate pe propriile lor standarde interne. Aceste standarde s-au fundamentat pe relațiile lor cu părinții; mai târziu, ele au fost șlefuite și perfecționate de acel dăruiește-și-primește al vieții sociale din școala generală. În școala generală, sentimentul de sine al unui copil este puternic influențat de felul în care ceilalți gândesc despre el. În perioada adolescenței, independent de familie și prieteni, el începe să reflecteze la propria lui persoană și să înțeleagă cine este și care sunt valorile și credințele lui. Aceste standarde interne îi vor modela relațiile.

În gimnaziu, Jake a fost un personaj popular, a cărui companie era căutată de ceilalți. Un bun atlet, cu un aspect atrăgător și amuzant, el era în centrul atenției în grupul de copii cool din școala lui. Însă în sinea lui, Jake începea să tânjească după legături de prietenie mai strânse. Când a ajuns la liceu, a descoperit acest gen de relație cu o fată liniștită cu care a legat o prietenie. Petreceau mult timp împreună pentru a discuta subiecte legate de politică și religie. Porneau împreună în plimbări lungi și își făceau